

להתערות בחברה הישראלית. בתנועה החליטו שזו משימה תנועתית והקצו לנושא את האיש שנתפס כמתאים, וזהו – התחילו לעבוד.

בסיכום השיחה עם ניסים שאלתי אותו אם תנועה יכולה להתמודד עם משימה כל כך מורכבת ללא מנגנון וצוות.

בדיעבד אני חצוי בתשובה שלי. בהיבט החינוכי ולפי התפיסה של התנועה ברור לי לגמרי שלא יכולנו להפקיר את השטח. זה ממש היה בנפשנו. אנחנו הבנו היטב את החשיבות העצומה של הפעילות, של החוויה בהשתייכות לקבוצה ובחיבור לתכנים חינוכיים. אבל, יש כאן היבט של חוסר אחריות, לצאת למשימה עצומה בהיקפה בהנחה ש'יהיה בסדר'? חייב להיות מנגנון תומך בדמות צוות או מחלקה. חייב להיות מימון תקציבי מסודר ותכנון מוקדם, שיאפשר לשזור את כל הממדים לפעולה אחת מרוכזת, מבלי שלוקחים התחייבויות מראש.

ואם בשזירה עסקינן, זה המקום להכיר את צופי שב"א.

צופי שב"א

בשנות ה־80' (במבצע משה) ובשנת 1991 (במבצע שלמה) הגיעו מאתיופיה לישראל למעלה מ־20,000 עולים חדשים. בהם ילדים ובני נוער רבים. העולים שוכנו במרכזי קליטה ובראשית שנות ה־90' החלו חלקם לעבור לשכונות בערים, עד מהרה היה בשכונות רבות רוב של עולים מאתיופיה.

ראינו בפרק הקודם כי היו תנועות שפעלו בקרב העולים מאתיופיה. כך, למשל, בני עקיבא שיצאו למרכזי קליטה וארגנו פעילויות לאוכלוסייה שומרת המסורת, כך הנוער העובד שארגן פעילות

באתרי עולים ובשכונות, ראינו את פעילותה של סבי מנגשה בבאר שבע, פעילות שהמשיכה לקרית גת ולצפון הארץ כשגייסו עולי אתיופיה להדריך ואת תנועת הנוער הלאומי שהפעילה מועדוני ילדים ונוער.

אחרי שסיימה את עבודתה בנוער העובד והלומד, פנו אל סבי מנגשה (מנגשה, 2022) מהג'וינט. אמרו לה שמתחיל פרויקט עם הצופים ושאלו אם יש לה עניין להיות הרכזת. לקראת קיץ 1998 נפגשה עם שלמה דושי, מזכ"ל תנועת הצופים. בתחילת הפגישה אמר לה דושי שבצופים אין חניכים עולים מאתיופיה בכלל והגיע הזמן לנסות לעשות מאמץ ולגייס חניכים לשבטים הקיימים, והמשימה הראשונה שהיא קיבלה הייתה לגייס חניכים בני העדה לשבטים בשכונות בהן התגוררו משפחותיהם.

סבי מעריכה שהפתיחה של הפעילות בצופים הייתה שילוב של שני גורמים. האחד – היה תקציב לפרויקט, מה שהיווה זרז לקידום הנושא. השני – רצו להתחיל בפעולה מעשית בעדה האתיופית, אחרי שהיו כבר דיונים מוקדמים והוסכם שהתנועה צריכה לפעול בתחום קליטת העלייה. כאן נוצרה הזדמנות ליישם החלטות קיימות ולצאת לפעילות בשטח. סבי מספרת שהייתה מקושרת והכירה בני העדה האתיופית, מנהיגי קהילות ופעילים ברשויות מקומיות. היא פנתה לכמה ממכריה ונסעה לדבר עם אנשי מחלקות חינוך בתל אביב, בחיפה ובקריות. בכל פגישה חזרו על האמירה שלא סביר לצפות מילדים מהעדה האתיופית שיצטרפו לשבטים פעילים. היו חסמים שקשה לדלג מעליהם, קשיי שפה, תרבות שונה, מסורות לא מוכרות ועוד.

תהליך הגיוס כמעט שלא הצליח. היו כמה מפגשים ראשונים בשבטי דרום תל אביב ובקריות, אליהם הגיעו בני נוער וילדים מהעדה, אבל זה לא החזיק מעמד. לא היה תהליך של הכשרה מיוחדת והתאמה של מדריכים להדרכת העולים החדשים.

סבי הכירה את נציג העולים מאתיופיה בעפולה, נעם שטה, פנתה אליו וביקשה שיארגן לה מפגש עם הורים בעפולה עילית:

הוא שאל אותי מה אני צריכה. עניתי לו: חניכים. שאל, למה? עניתי: לצופים. הוא לא ידע מה זה. הסברתי לו שהכוונה להתחיל פעילות ובהמשך להתרחב למקומות נוספים. סיפרתי לו על הניסיון שלי בבאר שבע בנוער העובד והלומד וכמה הפעילות משמעותית עבור הילדים. אמר לי: טוב, תבואי אפגיש אותך עם ההורים.

הפגישה התקיימה בסוף שנת 1998, התנהלה בשפה הטיגרית והשתתפו כ־30 הורים מהשכונה. לשאלה אם מרכז הנהגת צפון הצטרף לפגישה, עונה סבי שהוא בכלל לא ידע עליה, ומוסיפה:

למעשה לא הייתי חלק מההנהגה, הייתי מדווחת ישירות לדושי ולא הכרתי בכלל את מרכז ההנהגה בשלב הזה... בפגישה עם ההורים הם לא הבינו על מה מדובר. שאלו אם זה יעזור לילדים ללימודים, אם זה בנושא של שיעורי בית. הסברתי שזה מרכז לפעילות והם יכירו טוב יותר את ישראל בזכות הפעילות. שאלו אם זה כאן בשכונה. אז כבר ידעתי שיש מבנה פנוי ונוכל לקבל אותו ואמרתי שנתכנס במועדון בשכונה...

הכוונה הראשונה הייתה שאאסוף חניכים ואגיע איתם לשבט בעפולה. אבל היה לי ברור שזה לא סביר ובכלל לא העליתי בפגישה את הרעיון. התחלנו לפעול שלוש פעמים בשבוע. ילדים קטנים מגיל ד' עד ו'. את הגדולים יותר התחלתי לרכז במועדון בשעות הערב המוקדמות. הם, כמובן לא באו בחאקי. אני הגעתי 'מדוגמת', צחקו עלי שאני מחיל האוויר. תחשוב שלפעמים כשהגעתי לשבט צופים התייחסו אלי ממש ביראת כבוד. חאקי ועניבה בצבע לבן עם פס ירוק, כמו צוות הנהגה. היו ארבע בנות בכיתה ט' שממש נדלקו על הרעיון והתחילו

מיוזמתן ללכת עם חאקי. הן החליטו שמבחינתן כאן יקום שבט צופים של עפולה עילית. הפעילות התחילה להתארגן ואחרי כחצי שנה התחלנו לדבר על פתיחת שבט במקום. החניכים היו כולם בני העדה האתיופית.

כל התהליך היה בתיאום עם שלמה דושי, המזכ"ל. הוא אישר את הפעילות בתוך השכונה ואת ההתקדמות להקמת שבט. סבי ממשיכה:

בשלב הזה כבר הייתי בקשר גם עם מרכז ההנהגה אבל לא היינו בפעילות הנהגתית עדיין. אני זוכרת שיחה בה שכנעתי את דושי לגבי מקום הפעילות. אמרתי שצריך להקים שבט או פעילות בשכונה. השכונה עתירת עולים מאתיופיה וזו ממש חשיבה נכונה לפעול בבית. למה שילדים שגרים בעפולה עילית יעשו דרכם בתחבורה ציבורית לעפולה כדי להצטרף לשבט צופים? אם היו חניכים מורעלים, אפשר להבין את זה. אבל הם לא יודעים בכלל מה זה צופים.

אחרי התנסות של כמה שנים בנוער העובד והלומד כבר הבנתי מהי תנועת נוער. וחשוב יותר, האמנתי בחשיבות התנועה לתהליך חינוכם של הילדים. מה שלא ידעתי לפני שהתחלתי הייתה המורכבות הטקסית של הצופים. מכנסיים וחולצה וסמלים ועניבה, סט שלם. לא כמו בנוע"ל שהסתפקו בחולצה כחולה ושרוך אדום.

הפעילות התבססה ואחרי למעלה משנה וחצי, בקיץ 2000, השתתפו כמה בנות בוגרות כיתה ט' בקורס הדרכה. חלק מהפעולות התקיימו בעפולה עילית והגיעו גם מנחים מההנהגה ושני קומונרים מעפולה שהצטרפו להדרכת הבנות ולהכשרתן להדרכה.

אחרי החגים, באוקטובר 2000, החלה פעילות בשבט ונבחר לו השם 'שבט אדיס'. אירוע הפתיחה היה בחנוכה. בטקס ארגנו המדריכים כתובת אש, ובארגונו סייעו חניכי שכבה בוגרת משבט

יזרעאל' בעפולה. בטקס השתתפו 70 חניכים ו־12 מדריכות, כולם בני העדה האתיופית.

אחרי הפתיחה החגיגית, אליה הגיעו ההורים שבאמת היו נרגשים ומטה התנועה מתל אביב לצד מרכז הנהגת צפון, הגיעו התקפות קשות מארגון עולי אתיופיה. אדיסו מסאלה שעמד בראש הארגון יצא בקריאה להורים שלא ישלחו את ילדיהם לשבט 'אדיס'. "רוב הצעירים בני העדה נולדו בארץ. הם מדברים עברית ואינם שונים משאר הצברים. אני מבין מדוע ילדים מבני העדה לא יוכלו להציג בפני שבט צופים רגיל את המנהגים והמסורות המיוחדים לנו." מנכ"לית האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה, שולה מולה, הביעה הסתייגות מסוימת: "יש סכנה בהפרדה בין העולים מאתיופיה לישראלים. כי הניסיון מלמד שהפרדה כזו הביאה לשירותים קהילתיים גרועים ולאפליה במשאבים. אך אם מטרת ההפרדה להעניק לנו תחושת שוויון, כמו בצופים, אני בעד."

בשיחה עם עיתונאים אחרי הטקס בעפולה אמר אדיסו מסאלה: "גטו, זה מה שעושים לילדים האלה. לא עלינו כדי להיכנס לגטאות." שבוע אחרי הטקס הביע ראש עיריית עפולה, יצחק מירון, הסתייגות מרעיון ההתבדלות של השבט: "זו תופעה שיש להימנע ממנה." על השאלה מדוע, אם כך, השתתף וברך בטקס שבוע קודם לכן, ענה: "קיבלתי הזמנה לפתיחת שבט צופים במועדון 'התאנה' ולא הבנתי שמדובר בשבט לאתיופים בלבד." (אי"ט, 4 36/5-2-415, כתבות ב'דבר' וב'מעריב').

ליאור כרמל החליף את שלמה דושי בתפקיד מזכ"ל תנועת הצופים בשנת 2000. אחד היעדים המרכזיים שהציב ליאור היה קליטת עלייה ופעילות בפריפריה, והוא החל לפעול להרחבת הפעילות עם בני העדה האתיופית. הפעילות כבר נקראה צופי שב"א (שבטי בני העדה האתיופית).

בשנת 2001 פרשה סבי מנגשה. ליאור הנחה את שרון הוד,

מנהל מחלקת כוח אדם, למצוא רכז שיוכל לקדם את היוזמה. שרון הוד איתר את דני אדמסו, שפעל כמדריך לנערים יוצאי אתיופיה בתחנה המרכזית בתל אביב, והוא נכנס לתפקיד מרכז צופי שב"א. במקביל, התקבלה תרומה בתנועת הצופים (כבר בסוף תקופת דושי) של מיליון דולר לפעילות עם בני העדה האתיופית במהלך חמש השנים הבאות.

דני אדמסו (אדמסו, 2022), שריכז את צופי שב"א בשנים 2001–2006, מתאר שיחת היכרות עם ליאור שמזכירה את שיחתה של סבי עם דושי:

ליאור אמר לי שהוא רוצה שיהיו יותר אתיופים בצופים. אגב, גם היום אומרים את זה. סבי הייתה כאן והצליחה מאוד בעפולה, יש קצת גם במבשרת ציון ובהנהגת דרום. אבל זה לא מספיק. אמרתי לו: תן לי אוטו, תן לי טלפון. עזוב אותי, תן לי לעבוד.

התחיל תהליך של גיוס שיטתי בשכונות ובערים. דני מתאר איך היה מגיע לבתי ספר ולמועדני ילדים ונוער. היה לו קשר טוב עם הורים. בכל מצב ובכל שעה יכולים היו להתקשר אליו. הוא היה הכתובת. העובדה שהצופים היו תנועה לא מפלגתית מאוד עזרה לו כשעמד מול הורים ומול רשויות. הוא לא היה מי שבא מטעמה של מפלגה לגייס תומכים, הוא בא כאיש חינוך.

כבר בשנה הראשונה התחילו לצרף שינשינים לפעילות. התנאי היה שהם יהיו כפופים מקצועית לצופי שב"א. הם השתתפו בשיבות ובפעילות של ההנהגה ובאופן סדיר השתתפו בשיבות של צופי שב"א והוצבו בשבטים לפי החלטה של דני אדמסו. מהר מאוד זה הפך מאתגר ופופולרי בתנועה וחבר'ה שיצאו לשנת שירות ביקשו להצטרף, במיוחד לעפולה, שם כבר היו חניכים בשכבה הבוגרת ובעצם הקומונרים עבדו איתם כמו עם חברים ונוצרו קשרים מאוד טובים. סיפר דני:

אחד מרגעי השיא שלי היה כשחבר'ה משכב"ג בשבט 'זיו' ביבנה יצאו להדריך בשבט 'רעות', שבט צופים חדש בצופי שב"א. ממש הרגשתי שזה מראה שהעסק עובד.

דני שיתף פעולה עם מרכזי הנהגות. היה לו חשוב ששבט שנמצא בהנהגה יצטרף לפעילות הנהגתית. בעיית הסבסוד לא הייתה באחריותו, הוא לא עסק בכסף. היה מודיע לליאור שצריך לסבסד חניכים לטיול או למחנה והנושא סודר. היו מרכזי הנהגות שלא אהבו את הרעיון של שבטים וחניכים שמגיעים לא בחאקי או עם חאקי חלקי והתשלום לא ברור עד הרגע האחרון, אבל בסופו של יום כולם שיתפו פעולה וצופי שב"א הראו נוכחות במפעלים הנהגתיים וארציים. בשנתיים או שלוש הראשונות יצאו לקורס הדרכה של שב"א ובהמשך הצטרפו למפעלים התנועתיים.

מטה התנועה והמזכ"ל "הלכו כמו טווסים", כדברי דני. היו מאוד גאים בלמעלה מ-1,500 חניכים שיוצאים למחנות קיץ. דני מתאר שהיה נלהב למדי להיות בתחרות, במיוחד עם בני עקיבא. ביום העצמאות 2002 הדליקה נערה משבט 'אדיס' בעפולה משואה בטקס בהר הרצל. זה ממש הקפיץ את הפופולריות של צופי שב"א. פתאום הכירו אותם והגיעו פניות לדני בבקשה לצרף מקומות נוספים לפעילות. דני מתאר כ'התמסרות יתר' את השנים בהן היה בתפקיד:

אי אפשר לדחות פניות של הורים או להתעלם ממצוקה של חניכים ומדריכים. הכול מתנקז אליך כי אתה הכתובת. אבל זו הייתה ממש חוויה מעצבת מבחינתי.

כשהפריקט עלה על מסלול הצלחה אהבו לספר עליו ולתאר אותו. בשיבות מזכירות ארצית והנהגה ארצית היו מדווחים על יציאה למחנות ולטיולים ומדגישים שצופי שב"א השתתפו בפעילות. במיוחד אהבו לספר על צופי שב"א למשתתפים בכינוסים של

מועצת תנועות הנוער. הייתה ממש גאוה. אחרי שהקימו את להקת צופי שב"א הם היו מוכרים בזכות אירועים ומפגשים בהם הופיעו וייצגו את התנועה.

אל דני הצטרפה, כיושבת ראש מתנדבת של צופי שב"א, אורית מופז (רעיית הרמטכ"ל באותן שנים, שאול מופז). ילדי משפחת מופז היו פעילים מאוד בשבט הצופים במקום מגוריהם ואורית הכירה את התנועה דרך ילדיה (מופז, 2022). הרעיון מאחורי גיוסה למשימה היה להציב דמות ציבורית שתוכל לקשור קשרים, להיות שותפה להתלבטויות ולהובלה חינוכית ולגייס משאבים ודעת קהל חיובית לפרויקט. הסתבר שהנחות היסוד היו נכונות ואורית נסחפה לתוך ההוויה של בני העדה האתיופית, אותה לא הכירה קודם לכן:

ממש למדתי את המסורות והטקסים של העדה. ביקרתי בבתיים ובאירועים ונרקמו חברויות עם אנשי העדה. היה לי ברור שזה פרויקט דגל של תנועות הצופים ועלי לדאוג שימשיך ככזה.

עם כניסתה לתפקיד למדה אורית את תפיסת העולם שמאחורי הקמת שבטים ופתיחת פעילויות בשכונות בהן מתגוררת קהילה גדולה של יוצאי אתיופיה:

הבנו שהמוטו שלנו צריך להיות – **לשתף, לא לשלב**. אנחנו לא רוצים שהחניכים יצאו מהשכונה וייסעו לשבט הקרוב. אנחנו רוצים שיכירו את הצופים דרך פעילות מקומית, עם מדריכים שבאים לשכונה ועדיפים כאלה שחיים בשכונה. בין אם הם קומונרים וכמובן אם הם מדריכים שצמחו בשבט והם לוקחים על עצמם את ההדרכה והנהגת השבט.

בהנהגה הארצית אורית העלתה בכל הזדמנות את נושא צופי שב"א. את החשיבות בקידום התחום, את הרצון להתקדם ולהשתתף

בפעילות הנהגתית וארצית בלי לפגוע במסורות ובייחודיות של השבטים. לדבריה צופי שב"א היו הפלטפורמה הנכונה לכניסה לחברה הישראלית.

אנחנו לא באים מתוך התנשאות. לא כמי שיודעים טוב מכם מה נכון לכם. אבל יש לנו כלים ויכולת ללמד ולסייע. אנחנו נעטוף אתכם, נחבק אתכם, וננסה להעניק את מה שיש לנו להעניק.

התפיסה הזאת הובילה את אורית ואת דני אדמסו, בגיבוי של ליאור כרמל, לתת משמעות חדשה לראשי התיבות: שב"א – שיתוף בני אתיופיה. זו אמירה חזקה והיא משמעותית בכל הגישה להקמת שבטים של בני אתיופיה – בהמשך יהיה שילוב, אבל נתחיל עם שיתוף.

בשלב הבא התחילו להעביר יותר פעילויות של שבטים למסגרות הנהגתיות. אם בהתחלה פעלו כהנהגת צופי שב"א הרי שעתה הרעיון היה להתפזר בין ההנהגות, כצופי שב"א שיפעלו במסגרת ככל השבטים. אורית מספרת כיצד בכל פעילות הנהגתית או תנועתית היה משהו בא בטענה שחניכים יוצאי אתיופיה נבדלים ולא 'מתערבבים' עם כולם.

תבין, יוצאים חבר'ה מכוכב יאיר לקורס הנהגתי, בהפסקה הם מוצאים אחד את השני ויושבים ביחד, אף אחד לא שם לב לזה. יושבים ארבעה ילדים יוצאי אתיופיה יחד, ישר נדלקת נורה אדומה. הם שוב נבדלים. אולי לא נעים לומר, אבל הכול עניין של צבע. הצבע השחור ישר מעלה השערה שהם לא עם כולם.

ההצלחה של צופי שב"א הייתה בכך שכולם התרגלו לנוכחות של השבטים, לא ראו בהם תופעה חריגה או מיוחדת אלא חלק מהתנועה בהנהגות בהן היו. אורית:

בהנהגה הארצית ובכל הזדמנות אמרתי שהמדינה צריכה לתפוס את עצמה ולהגיד חבר'ה, אתם עושים דבר מופלא. כשהילדים האלה גדלים בתוך הצופים הם בעצם חלק אורגני איכותי בקהילה. הרי ברור שזה ימנע צרות כל כך קשות אחר כך ומובן שהפעילות הזו תחסוך כל כך הרבה כסף... אבל מי הקשיב?

הפעילות של הצופים בצופי שב"א הייתה תהליך. הוא התחיל כמועדון לילדים והמשיך כשבטי צופים שבנו להם הנהגה אזורית משלהם, ובהמשך שיתפו פעולה עם שבטים קרובים ובמסגרת ההנהגה המקומית או האזורית, והרעיון היה שיגיעו לשיתוף מלא ויפעלו כשבטים בכל הנהגה והנהגה. אבל, בסופו של יום, החשיבות העצומה של הצופים הייתה בשייכות שהעניקה לחניכים, כדברי אורית:

ילד בן העדה האתיופית הולך עם מדי צופים ברחוב, הוא קודם כול צופה. הוא מיד מקבל מזה 'בוסט' של כבוד, של אנרגיה, של אמון מהסביבה. זאת פלטפורמה, לדעתי, מעולה. בכלל – תנועות נוער, אני חושבת שתנועות נוער צריכות לבוא במקום ראשון בתקציבים ובכלל.

ב־16.12.2000 כתבה אפרת מס מאמר שכותרתו: 'מי מפחד משבט אדיס?' (אי"ט, צופים). אפרת מנתחת את התפיסה שהובילה להקמת שבט צופים שכל חניכיו ומדריכותיו מהעדה האתיופית ומסבירה מה הסיבות להתעוררות ההתנגדויות לרעיון הקמתו. בין השאר היא מסבירה זאת בחשש שרואים כאן סיפור הצלחה אבל לא יודעים האם זה ימשיך. יש גם מי שרואים שיש מחשבה מאחורי התהליך, אבל ממהרים להכריז שיוצרים 'גטו' לילדים. והרי מדובר, היא כותבת, בפעילות לילדים בשכונת מגוריהם, למה שייסעו למרחקים? רק כדי להימנע מפעילות עם השכנים? והיא מסכמת:

כאשר חבורת צעירים יוצאי אתיופיה מצליחים בתוך שנתיים לגדול, מארבע צעירות שהיו בקשר פרטני עם קומונה של גרעין רעים לחבורה מנהיגה שבמהלך התקופה מקימה שבט צופים עם 60 חניכים ושבע מדריכות... מדוע **לא מתעניינים המודאגים מה סוד ההצלחה? מה הכוחות שפועלים? מה יש ללמוד מהם?** [ההדגשות במקור. נ.א.]

אפרת (מס, 2002) הובילה צוות שהתהווה ביוזמה משותפת של ליאור כרמל, מזכ"ל הצופים, מועצת תנועות הנוער והמכון לחקר הטיפוח בחינוך מהאוניברסיטה העברית בירושלים. מטרת היוזמה הייתה ללוות את קליטת עולי אתיופיה בתנועת הצופים בייעוץ מקצועי ובסיוע ארגוני לצוותים. אפרת מס חברה (במסגרת עמותת היבטים) לד"ר ריטה סבר מהמכון האוניברסיטאי ולנפתלי דרעי ושלומית רונן לבנה ממת"ן, נבנתה תוכנית עבודה והליווי יצא לדרך. גורי נדלר, שריכוז את גרעיני רעים בתנועת הצופים, הצטרף לצוות אחרי פרישתו מהתנועה. התוכנית נקראה 'שזירה' בעקבות הרעיון לשיתוף ושילוב עולי אתיופיה, שיישומו בפועל כמוהו כמהלך עדין ולא נחפז של שזירת כמה חוטים יחדיו. אפרת תיעדה את הליווי, את הקשיים ואת ההתלבטויות. אתייחס לכמה דוגמאות מהדברים שתיארה. הדוגמאות יחדדו את הקשיים לצד ההצלחות בפרויקט מורכב, שספג ביקורת לצד שבחים, אהדה לצד התנגדות.

המשימה העיקרית של הליווי בשטח הייתה לפרק מתחים וכעסים.

אם במטה התנועה היו מאוד גאים בהצלחה של גיוס ילדים ובני נוער יוצאי אתיופיה, הרי שבשטח לא פעם היו התנגדויות לעצם הרעיון שלוקחים ילדים ובני נוער, מסבסדים להם את כל הפעילות ובאים להסביר לנו [לשבטים ותיקים. נ.א.] שבעצם אנחנו שווים, שבטים שווים. לא פעם ישבנו בקומונות ובשבטים

ווליבנו בעיות של אי הבנה מה התהליך שעוברים בשבט של יוצאי אתיופיה, שמתחיל בכלל מתרבות אחרת ומסורות אחרות ובעצם התהליך בתחילתו הוא להכיר להם את הצופים ולהוביל הכרה של מסורות צופיות ומפעלים צופיים. לא נכון להשוות, אלא ללמוד להכיר.

השיחות היו חשובות לחברי גרעיני רעים, שכן היה צורך לחבר אותם לאפיון של החברה שאיתם הם עובדים, והיה חשוב לאפשר יצירת קשר בריא בינם למדריכים המקומיים.

יכולנו לשבת כמה שעות ולדבר על מושגים והבנות. איך מסתכלים על הסמלים שעל חולצת החאקי או על שירים והווי במחנה קיץ. איך מבינים את הרעיון שבטיול הולכים המון, ובעצם למה צריך ללכת בכלל?

בישיבות במת"ן היו מגבשים את התוכנית. היו מעלים דילמות ומתלבטים איך נכון לייעץ ולשוחח עם הגרעינים ובשבטי שב"א. התהליך נעשה בצמוד לסבי מנגשה ואחר כך לדני אדמסו ולדני שטיינר, שריכוז את הנושא בצופים והיה ממובילי הליווי. ליאור כרמל היה מאוד מעוניין לשמוע על מהלך הליווי, וביקש שיספרו על כך בישיבות מזכירות ארצית.

חווייה שזכורה היטב לאפרת הייתה יציאת חבר'ה מצופי שב"א ממבשרת ציון לטיול מים אל ים. מרכז ההנהגה עשה את התיאומים ואמר לסבי שהוא ידאג לבלוני גז לבישול ושהם יביאו איתם 'כלב גז'. כשהגיעו לשטח הכינוס והתחילו להכין ארוחת ערב התבררה התקלה – סבי לא הכירה את המושג כלב גז, היא חשבה שהוא מתלוצץ. התקלה הובילה לשרשרת של אי הבנות ומצב בו חניכי צופי שב"א עומדים בצד ולא מבשלים ארוחת ערב, עד שנמצא פתרון. "הדוגמה הזו, שהיא לכאורה שולית", כותבת אפרת (אי"ט,

שם) "מלמדת על מידת הרגישות הנדרשת. אין להניח שמהו מובן מאליו. מושגים, כמו גם מסורות שצמחו במשך עשרות שנים, לא יכולים להיות ברורים למי שזה מקרוב הצטרף." זהו למעשה הסיפור של השזירה, יש לחבר בין החוטים בלי לבטל ולו גם אחד מהם. חייבים להבין עד כמה הקליטה מורכבת, רגישה ולא מובנת מאליה.

הניסיון של צופי שב"א מלמד אותנו כמה דברים:
א. הפעילות עם ילדים ובני נוער מהעדה האתיופית התחילה בתנועת הצופים בזכות תרומה נכבדה, שאפשרה גיוס כוח אדם, תקציב לפעילות וסבסוד פעילות החניכים כך שהורים לא נדרשו לשלם. בכך פורק המחסום הראשון, מחסום שראינו בכל ניסיון לפעילות בפריפריה כאשר התנועות נתקלו במחסור תקציבי ובחוסר היכולת לגייס כוח אדם איכותי ומתאים.

ב. לארגון הפעילות גויסה צעירה מקהילת עולי אתיופיה, מנוסה בהדרכה ובעלת יכולות ליצירת קשרים ולהיפגש עם הורים ולשכנע אותם בדבר נחיצות הפעילות. כך גם הרכז שהחליף אותה.

ג. לתוכנית גובשה אסטרטגיה. התקבלה החלטה כיצד לפעול וכיצד לגייס, כיצד להתמודד עם הבעייתיות של שילוב בשבטים קיימים, ואומצה הסיסמה שהובילה את התהליך כולו – **לשתף, לא לשלב**.

ד. במקביל לריכוז התוכנית השכילו בתנועת הצופים לגייס דמות ציבורית מתנדבת שתעמוד בראשה. מטרה עיקרית של גיוס זה הייתה עזרה בפיתוח קשרי עבודה עם מוסדות המדינה ובקשרים עם תורמים שישוכנעו לסייע וכך לאפשר את קיום התוכנית.

ה. ביוזמה של מזכ"ל הצופים ושל מועצת תנועת הנוער התווסף ייעוץ מקצועי אקדמי לתוכנית, התאפשר לקומונרים ולרכזי התוכנית להיפגש באופן מסודר עם מלווים ויועצים. חשיבות המפגשים עולה בבירור מתיעוד הפגישות. הנושאים שעלו, המסקנות המשותפות וההתמדה בפעילות גם כשיש תקלות

במעלה הדרך מוכיחים עד כמה הליווי מסייע בפעולה, ביוזמות ובשגרה.

ו. תוכנית הפעולה הייתה להתפתח בשלבים וכך, אחרי תקופת ביסוס של שבטים במסגרת הנהגת צופי שב"א, התחיל חיבור שלהם להנהגות האזוריות והמקומיות להמשך פעילותם במסגרות אלו.

ז. לתוכנית היה גם היבט שיווקי, ואולי יש לומר היבט של יחסי ציבור. הוקמה להקת צופי שב"א ופעילויות זכו לתהודה תקשורתית. האירוע המיוחד בו נערה משבט 'אדיס' בעפולה עילית הדליקה משואה ביום העצמאות הקפיץ את הפופולריות של התוכנית וסלל את דרכה ללב תנועת הצופים.

התוכנית המיוחדת שהופעלה בצופי שב"א בתנועת הצופים מובילה לכמה תובנות. מעניין לבחון בימינו כיצד מיישמים בתנועות הנוער את תהליך הלמידה המיוחד הזה. אבחן זאת באפילוג כשאתייחס לתוכנית 'נעים ביחד'.

הרחבת הסקירה של צופי שב"א במחקר הנוכחי אין משמעה שהפעילות מאפילה על עשייה של תנועות אחרות ועל מיזמים אחרים. בסיפור צופי שב"א השתלבו כמה גורמים משמעותיים בהיבט של תיעוד ותובנות. שותפי התוכנית היטיבו לתאר את תחושותיהם ולחדד לגבי אירועים, הצלחות וכישלונות. זאת ועוד, לתוכנית הוקצה צוות אקדמי ומקצועי שליווה ותעד את הנעשה. זה היבט משמעותי מאוד בכל מחקר שמבקש לברר את הפרטים ולהבין את התהליכים.